

SIVILOMBUDSMANNEN

Sivilombudsmannens menneskerettsseminar 2017

Helsepersonells rolle i møte med mennesker som er fratatt friheten i politiarrest og fengsel

Som en følge av at Norge sluttet seg til tilleggsprotokollen til FNs torturkonvensjon (OPCAT) i 2013, har Sivilombudsmannen siden 2014 jevnlig besøkt steder der mennesker er fratatt friheten. Målet med besøkene er blant annet å forebygge umenneskelig og nedverdiggende behandling.

Mennesker som er fratatt friheten har samme rett til helsetjenester som befolkningen forøvrig. I en del tilfeller har de også særskilte helsebehov. Samtidig er frihetsberøvelse en situasjon som øker risiko og sårbarhet for overgrep. Det er derfor flere grunner til at helsepersonell har en viktig rolle overfor arrestanter i politiarrest og innsatte i fengsel.

Leger og helsepersonell skal søke å etablere tillit, verne om integriteten og privatlivet til pasienten og gi behandling med utgangspunkt i pasientens informerte samtykke. For å ivareta pasienters tillit til helsevesenet bør legevaktansatte og ansatte i fengselshelsetjenesten være bevisste sin faglige uavhengighet slik at de ikke utfører medisinske undersøkelser eller gir vurderinger som er, eller kan oppfattes å være, en godkjenning av selve frihetsberøvelsen, kroppsvisitasjon eller bruk av tvangsmidler. I fengsel er det også viktig at rutiner for henvendelser til helsetjenesten, samtaler og oppfølging er i tråd med taushetsplikten. Helsepersonell har videre en viktig oppgave med å avdekke og dokumentere skader, og evt. rapportere disse.

En lege kan også ha rollen som sakkyndig. I denne rollen handler legen på vegne av staten, ikke pasienten. Disse to motstridende rollene kalles ofte «dobbel lojalitet». Leger og annet helsepersonell bør for eksempel informere arrestanter i politiarrest når det gjennomføres sakkyndig arbeid som ikke er taushetsbelagt, som en blodprøve i forbindelse med promillekjøring. Og motsatt, sørge for at taushetsplikten blir ivaretatt, for eksempel ved at politiet venter utenfor legekontoret, når konsultasjonen ikke er ledd i et sakkyndig oppdrag.

FNs generalforsamling vedtok i 1982 «[Principles of Medical Ethics relevant to the Role of Health Personnel, particularly Physicians, in the Protection of Prisoners and Detainees against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment](#)». Internasjonale bestemmelser om helsepersonells rolle finnes også i FNs standard minimumsregler for behandling av innsatte, [Mandelareglene](#) og i FNs manual for avdekking av tortur og umenneskelig behandling, [Istanbulprotokollen](#). Den europeiske torturovervåkningskomité (CPT) har utgitt en egen rapport om temaet, 3rd General [Report](#).¹

På bakgrunn av dette, og Sivilombudsmannens funn og anbefalinger etter besøk til politiarrester og fengsler i Norge, inviterer Sivilombudsmannen til et seminar 26. oktober 2017 om helsepersonells rolle i møte med mennesker som er fratatt friheten i politiarrest og fengsel. Seminaret innledes av norske og internasjonale eksperter. Det vil også bli to panelsamtaler om henholdsvis utfordringer for politi og legevakt i forbindelse med politiarrest, og om helsetjenester i fengsel.

¹ FNs regler for beskyttelse av mindreårige i fengsel (Havana-reglene), FNs regler for behandling av kvinnelige innsatte og ikke-frihetsberøvende tiltak for kvinnelige lovbrøtere (Bangkok-reglene) og European Prison Rules har også alle bestemmelser om helsepersonell.

Samtalen om politi og legevakt vil blant annet omhandle spørsmål som; hva karakteriserer møtet mellom legevaktslegen og arrestanten, og hva er politiets rolle? Hvordan ivaretas arrestantens rettigheter som pasient og hvordan sikres helsepersonells taushetsplikt? Hva skjer hvis arrestanten har skader? Bør leger gi «klarering» for arrest? Hvilken veiledning gir internasjonale standarder? Hvem bestemmer hvis legen og politiet ikke er enige? Hva er viktig for et godt samarbeid mellom politi og legevakt?

Panelet om helsetjenester i fengsel reiser spørsmål som; hva karakteriserer forholdet mellom fengselsansatte, helsepersonell og pasienter når de er innsatte i fengsel? Hvordan avdekker, dokumenterer og følger helsepersonell opp skader innsatte har ved innkost? Hvilken rolle har helsepersonell når innsatte er i isolasjon og underlagt tvangsmidler? Er det forskjeller i helsetilbudet til varetekt- og dominnsatte? Hvordan håndterer fengselsansatte og helsepersonell selvmordsfare? Hvordan ivaretar helsepersonell taushetsplikten overfor innsatte pasienter? Hva sier internasjonale standarder om fengselshelsetjener? Hvem bestemmer hvis fengselshelsetjenesten og fengselsledelsen er uenige? Hva er viktig for et godt samarbeid?

Representanter fra sentrale myndigheter er også invitert for å orientere om hva som gjøres for å sikre gode helsetjenester til mennesker som er fratatt friheten i politiarrest og fengsel, og hvordan myndighetene kan bidra til godt samarbeid mellom politi, kriminalomsorg og helsepersonell.